

ВИВЧЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ТА ВИДІВ НАСИЛЛЯ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Іван Клименко

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології «Навчально-наукового інституту психології

та соціальних наук

ПрАТ «ВНЗ» МАУП»

03039, Україна, м. Київ, вул. Фрометівська, 2

neffalimm@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3119-7494>

Олександр Конев

магістрант спеціальності «Консультативна психологія»

факультету психології

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

a.konev.off@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8359-0250>

Анотація

У статті проведено аналіз психологічних чинників та видів насилля, їх впливу на стосунки у сім'ях військовослужбовців. Теоретичний аналіз джерел показав, що найбільш типовими відстроченими реакціями на протидію стресу є: дратівливість, агресивність, нервозність, нездатність розслабитися, тремор, підвищена реактивність, тривожність, апатія, депресія та песимізм, порушення сну, кошмари, втрата пам'яті, погана концентрація, заклопотаність спогадами про війну, страх, підозрливість, деструктивні зміни особистості. Презентовано результати опитування інтимних партнерів військовослужбовців, визначено види насилля, з якими вони зустрічались та їх суб'єктивну інтенсивність. На основі отриманих результатів були проведені бесіди з інтимними партнерами, які зустрічались з насиллям. Основна мета бесід полягала у визначенні імовірності збільшення суб'єктивної інтенсивності насилля після початку повномасштабної війни в Україні. *Результати.* Емпірично визначено, що 38,1% людей, які були або є у стосунках з військовослужбовцями, зустрічались з насильством з боку інтимного партнера. Встановлено, що з відомих видів насилля найчастіше виявляється психологічне насильство (38,1%), а його жертвами в більшій мірі стають жінки (33,33% з 38,1%). Результати бесід з респондентами, які зустрічались з насиллям показали, що 23,8% людей відмітили зростання інтенсивності насилля, вчиненого щодо них, з початку повномасштабної війни. *Висновки.* Встановлено, що в українських сім'ях можна говорити про насильство як про одну з найбільш поширених соціальних проблем, адже його зазнавали більше третини респондентів. Відповідно до отриманих даних опитування та бесід було розроблено рекомендації щодо профілактики насилля. Водночас надані рекомендації можуть бути використані в якості самодопомоги в ситуаціях скоєного або можливого насилля та у випадках, коли особистість не має можливості звернутись за кваліфікованою допомогою.

Ключові слова: насилля, фізичне насилля, психологічне насилля, економічне насилля, сексуальне насилля.

Вступ

Домашнє насилля виступає однією з найпоширеніших форм порушення прав людини. Агресія, приниження та жорстокість часто супроводжуються неправомірними діями по відношенню до рідних. Такі дії можуть призвести до погіршення фізичного та психічного здоров'я особистості, а як наслідок її соціальної дезорієнтації.

Фундаментальні основи сучасних теорій насильства були закладені в дослідженнях Х. Арангурена, Г. Блумера, М. Вебера, Д. Галтунга, Л. Гумпловича, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Л. Козера, К. Маркса, Р. Мертона, Г. Москі, У. Самнера, Н. Смелзера, А. Смолла, П. Сорокіна, О. Шпенглера, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма. Проблеми профілактики та протидії насиллю в сім'ї досліджували такі вчені як О. Бандурка, А. Блага, О. Джужа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та ін.

Науковцями сформовано низку принципово важливих положень та рекомендацій щодо профілактики та протидії сімейному насиллю. Але в сучасних умовах насильство над жінками в українській сім'ї не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження та розробки заходів протидії цьому явищу.

Насильство з боку інтимного партнера є серйозною проблемою охорони здоров'я, якій армія приділяє мало уваги. У військовій літературі добре задокументовано, що випадки насильства з боку інтимного партнера серед військовослужбовців США коливаються від 13,5% до 58%, до того ж у непсихопатичних вибірках виявлено набагато нижчі показники (Marshall, Panuzio & Taft, 2005).

Насильство щодо жінок виходить за межі географічних, расових, культурних і релігійних кордонів, що робить його міжнародною проблемою охорони здоров'я (García-Moreno et al., 2013). Опитування людей у 80 країнах у 2010 році (World Health Organization, 2014) виявило, що 30% жінок зазнавали фізичного та/або сексуального насильства з боку партнера. На Близькому Сході ця цифра зростає до 37% (García-Moreno et al., 2013), зокрема 32% переміщених сирійських жінок у Лівані та Йорданії в 2015 році зазначали, що зазнавали насильства з боку інтимного партнера (Essaid et al., 2015). Відомо, що насильство щодо жінок у всьому світі та між культурами зростає під час війни, після конфлікту та в громадах біженців (World Health Organization, 2014).

Більшість учасників бойових дій у збройних конфліктах – чоловіки, а отже, чоловіки природно складають більшість безпосередніх жертв військових дій. Однак збройний конфлікт може мати серйозні непрямі негативні наслідки, часто вражаючи більше жінок, ніж чоловіків (Plümper & Neumayer, 2006: 723).

Як вже зазначалося, насилля це одне з найпоширеніших порушень прав людини у світі (Saile et al., 2013: 17). Дані ВООЗ з різних країн показують, що поширеність різних форм домашнього насильства, включаючи сексуальне, коливається в різних країнах від 15% до 71% (García-Moreno et al., 2006: 1937).

Досвід вивчення психологічних наслідків війни надзвичайно важливий для організації соціально-психологічної підтримки демобілізованих воїнів та їхніх родин. Військовослужбовці під час участі у бойових діях зазнають фізичного, емоційного та соціального стресу, що може призвести до травм і, як наслідок, насильницької поведінки.

Органи влади повинні заохочувати на усіх рівнях співпрацю із громадськими організаціями, які борються із насиллям над жінками, та встановити активне співробітництво з ними, включаючи надання матеріально-технічної та фінансової підтримки. Необхідно

сприяти розвитку системи консультативних центрів, груп самопідтримки, служби юридичної допомоги, розширенню мережі кризових центрів та притулків для потерпілих від насильства в сім'ї, створенню системи центрів допомоги для координації дій щодо збору інформації та надання послуг потерпілим (Предместніков, 2008).

Мета статті полягає у теоретичному вивченні й емпіричному дослідженні видів насилля та рівнів його інтенсивності у сім'ях військовослужбовців. **Завдання** дослідження: 1) здійснити теоретичний аналіз суб'єктивної оцінки інтенсивності насилля; 2) за допомогою опитування інтимних партнерів військовослужбовців визначити види насилля, з якими вони зустрічались.

Методи дослідження

Для здійснення теоретичного аналізу рівня насильства в сім'ї було використано ряд теоретичних методів, зокрема, аналіз, порівняння та узагальнення даних теоретичних та експериментальних досліджень.

За основу було обране дослідження С. Павлиш «Проблеми насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування». Раніше це опитування використовували в Україні в 2010 році. Доцільність вибору полягає у висвітлених автором питаннях, які допомагають розмежувати вияви насилля. Окремо також було проведено бесіду у довільній формі, метою якої було визначити ретроспективу прояву інтенсивності насилля у сім'ях військовослужбовців.

Вибірка складала 21 особу, з яких 10 чоловіків та 11 жінок у віці 18-50 років, які перебували або перебувають у стосунках з військовослужбовцями. Також було проведено бесіду з респондентами, які зустрічались з насиллям, задля визначення ймовірності зростання суб'єктивної інтенсивності насилля в сім'ях військових з початку повномасштабної війни в Україні. Для проведення опитування було розроблено анкету з відкритим списком найтипівіших форм кожного з видів насильства в сім'ї. Основою для формулювання запитань стали визначення, які вживаються у законодавстві України щодо досліджуваного феномена. Опитування проводили в жовтні 2022 р. методом анкетування онлайн за посиланням. Обробка отриманих даних тривала у листопаді 2022 р. Оскільки більшість запитань стосувалася інформації особистого характеру, інтерв'юєр, пояснивши мету опитування, віддавав анкету на самостійне заповнення, за потреби допомагаючи респонденту.

Результати та дискусії

Теоретичний аналіз джерел показав, що найбільш типовими відстроченими реакціями на протидію стресу є дратівливість, агресивність, нервозність, нездатність розслабитися, тремор, підвищена реактивність, тривожність, апатія, депресія та песимізм, порушення сну, кошмари, втрата пам'яті, погана концентрація, заклопотаність спогадами про війну, страх, підозрілість, деструктивні зміни особистості (Павлиш, 2010).

Серед інших психологічних феноменів, які спостерігаються у ветеранів, дослідники відзначили недовіру та відчуженість від інших, відчуття зневаги, зниження здатності до співпереживання та налагодження близьких взаємин з оточуючими, труднощі з вираженням почуттів і саморозкриттям, схильність до агресивної поведінки. Їхні стосунки часто нестабільні, що може призвести до соціальних проблем (звільнення, соціальний конфлікт, розлучення) (Herman, 2015; Glebov, 2004)

Після повернення з фронту чоловіки майже не можуть говорити з коханими про війну. Здебільшого цю тему обговорюють з колегами, яким вони можуть довіряти, які готові розділити їхній біль й страждання і, які на їх думку, можуть їх почути.

При цьому чимало ветеранів часто ізолюються від родини та друзів. На думку дослідників, «будують захисну «вуаль»» навколо себе, щоб зберегти контроль над особистими переживаннями, пов'язаними зі значимими людьми (Syedin, 1992). За нашим уявленням, це прагнення до психологічної дистанції породжене військовим досвідом людини. Невміння подолати відчуження, бажання відкрито висловити свої почуття з часом призводить до напруги, дратівливості, конфлікту з близькими. Загалом, властиві ветеранам складнощі у взаємодії з оточуючими постають причинами їхньої невисокої активності у вирішенні особистих життєво важливих проблем і питань сімейного життя зокрема.

Українські та міжнародні громадські організації відіграють провідну роль у наданні інформації про домашнє насильство та підтримці жертв домашнього насильства. Зміст їх роботи полягає не лише у наданні консультаційних послуг у кризових ситуаціях, а й у психологічній допомозі особам, які потерпіли від насильства у сім'ї. Проте, ці організації не ведуть статистичного обліку фактів насильства, а також не узагальнюють жодних даних на рівні держави.

Досліджуючи феномен сімейного насильства, науковці вказують, що за своїм змістом, спрямованістю та формою вияву воно може виступати у таких формах:

фізичне насильство – це форма домашнього насильства, яке спрямоване на спричинення фізичних ушкоджень, обмеження свободи та волі партнера. Найчастіше воно виявляється через ляпаси, штовхання ногами та руками, щипання, побиття, укуси, а також незаконне позбавлення волі, нараження на небезпеку, ненадання своєчасної допомоги, заподіяння смерті або вчинення інших насильницьких злочинів (Герман, 2015);

сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які дії сексуального характеру, вчинені щодо повнолітньої особи без її згоди, стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини. Це примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності (Герман, 2015);

психологічне насильство – це соціально-психологічний вплив, що примушує іншу людину до вчинків чи поведінки, які не входили до її намірів. Такі дії порушують індивідуальні межі особистості, без поінформованої згоди, без забезпечення соціальної та психологічної безпеки індивіда, а також усіх його законних прав, що призводить до соціальної, психологічної, фізичної чи матеріальної шкоди. Найтипівішими формами вияву такого роду насилля виступають: словесні образи, погрози, у тому числі погрози третім особам, приниження, переслідування, залякування, інші дії, спрямовані на обмеження волі особи, контроль у репродуктивній сфері, дії чи бездіяльність, які викликають у потерпілого побоювання за свою безпеку або безпеку третіх осіб, що призводить до емоційної незахищеності та шкоди психічному здоров'ю (Герман, 2015);

економічне насильство – є формою насильства, що виявляється в обмеженні доступу до економічних ресурсів та фінансовому контролі одного інтимного партнера іншим. До таких дій також відноситься умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості ними користуватися, залишення без догляду чи уваги, перешкоджання доступу до необхідних медичних чи реабілітаційних послуг, заборона на

роботу, примусова робота, заборона на навчання та інші злочини економічного характеру (Герман, 2015).

Домашнє насильство відбувається на всіх рівнях суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальної орієнтації, професії та рівня освіти. Жоден фактор не може пояснити, чому одна людина виявляє агресивну поведінку, а інша ні. Насильство є результатом складної взаємодії багатьох факторів, зокрема:

- соціальні (напруга, конфлікти, соціальне насильство; пропаганда насильства як моделі поведінки в ЗМІ);
- економічні (матеріальна нестача; відсутність гідних умов життя в поєднанні з відсутністю роботи та заробітку; економічна залежність; безробіття);
- психологічні (розлади особистості, ПТСР);
- педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- соціально-просвітницькі (відсутність усвідомленого батьківства, соціальних сімейних цінностей, статево зумовлених позитивних моделей сімейного життя, сімейного виховання на основі прав дитини);
- правові (розгляд насильства як внутрішньосімейної проблеми, а не негативного соціального явища, членів сім'ї як власності; недостатня правова обізнаність);
- соціально-медичні (відсутність у населення репродуктивної культури, відповідального батьківства, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо).

Вплив травматичної події може змінити сприйняття особистістю реальності, сприяти зростанню вразливості до оточуючих і світу в цілому. Відбувається руйнування уявлення про те, що світ навколо нас упорядкований і безпечний, що власна особистість гідна поваги, а іншим можна довіряти. Загалом, травма – це порушення психологічної цілісності особистості. Проте, наведених даних недостатньо не лише для оцінки масштабів домашнього насильства, поширеності кожної з його форм, а й для визначення причин і характеру проблеми, соціально-демографічних характеристик жертв домашнього насильства та рівня поінформованості про заклади, що надають допомогу у випадках насильства. Щоб розширити кількість інформації про рівень і види насилля в Україні в сім'ях військовослужбовців було взято соціологічне опитування С. Павлиш щодо дослідження видів насилля та їх суб'єктивної інтенсивності. Отримані результати наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Результати опитування «Проблеми насильства в українських сім'ях»

n=21

<i>Частота насильства в сім'ях військовослужбовців</i>		
	<i>N</i>	<i>%</i>
Зустрічались з насиллям	8	38,1
Не зустрічались з насиллям	13	61,9

За результатами опитування було визначено, що 38,1% людей, які були або є у стосунках/шлюбі з військовослужбовцями, зустрічались з насиллям з боку інтимного партнера.

Після визначення результатів було проведено онлайн-бесіди з інтимними партнерами військовослужбовців, які зустрічались з насиллям (зі збереженням анонімності). Метою було

виявити, чи збільшилась суб'єктивна інтенсивність насильницьких дій після початку повномасштабної війни в Україні. Питання були спрямовані на визначення ретроспективи і можливого збільшення інтенсивності рівня насилля. Результати викладені у табл. 2.

Таблиця 2

Дослідження зростання інтенсивності насилля у сім'ях військовослужбовців

n=21

<i>Інтенсивність насильства в сім'ях військовослужбовців</i>	
Опитано людей	21
Проведено бесід	8
Спостерігали збільшення інтенсивності насилля у сім'ї	5
Результати у відсотках	23,8%

Результати проведеного опитування засвідчили, що з насиллям у сім'ї прямо чи опосередковано зіткнулося більше третини респондентів. Відповідно можна зробити висновок, що насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених соціальних проблем в Україні, яка потребує активізації діяльності органів влади для профілактики насильству та вдосконалення існуючого законодавства. Вважаємо, що збільшення інтенсивності насилля може бути пов'язано з початком повномасштабної війни. Як видно з отриманих даних, 23,8% респондентів спостерігали збільшення інтенсивності насилля, незалежно від того, в якій формі його було вчинено.

Наступним етапом нашого дослідження було виокремлення видів насильства, які найчастіше зустрічаються в українських сім'ях військовослужбовців. Наочно отримані результати наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Визначення розповсюженості видів насилля в сім'ях військовослужбовців

n=21

<i>Види насилля</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Не зустрічались з насиллям	13	61,9
Психологічне насилля	6	28,5
Психологічне, фізичне, економічне і сексуальне насилля	1	4,8
Психологічне і сексуальне насилля	1	4,8

За результатами опитування найрозповсюдженішим є психологічне насилля, з ним зустрічались загалом 38,1% респондентів. Жертвами тільки психологічного насилля стали 28,5%, з усіма видами насилля зустрічались 4,8%, з психологічним і сексуальним – 4,8% опитаних, зовсім не зустрічались з насиллям у сім'ї 61,9% досліджуваних.

За результатами проведених окремих онлайн-бесід з респондентами, які зустрічались з насиллям, було визначено, що 19% досліджуваних відмічали зростання інтенсивності психологічного насилля зі сторони партнера. Водночас збільшення психологічного насилля у поєднанні з сексуальним відмітили 4,8% опитуваних.

Результати бесіди з респондентами, як зустрічались з насиллям

n=8

<i>Інтенсивність насильства в сім'ях військовослужбовців</i>		
	<i>N</i>	<i>%</i>
Проведено бесід	8	38,1
Спостерігали збільшення психологічного насилля	4	19
Спостерігали збільшення психологічного і сексуального насилля	1	4,8

Виходячи з наведених даних, отриманих в результаті проведеного дослідження, про насильство в українських сім'ях можна говорити як про одну з найбільш поширених соціальних проблем – його зазнавали більше третини респондентів – 38,1%, більшість з них жінки 33,33%.

Відповідно до результатів дослідження нами були розроблені рекомендації щодо профілактики та реагування на насилля. Впоратись з проявом насилля самостійно можна наступним чином:

- обговоріть з кривдником за допомогою «Я-висловлювання» те, що вам не подобається у стосунках. Починайте діалог зі слів: «Я почуваю себе некомфортно, коли ти мене контролюєш»;

- ігноруйте кривдника. Намагайтеся уникати ситуацій, що можуть спровокувати прояв насилля. Подібна поведінка не є ознакою боягузтва, адже навпаки, зробити це іноді набагато складніше, ніж віддатися емоціям;

- використовуйте гумор, якщо ситуація не дозволяє вам спокійно піти. Роблячи це, ви зможете заплутати кривдника та відволікти його/її, щоб вони більше не намагалися вас дратувати;

- контролюйте гнів. Адже це те, що шукають злочинці. Говоріть спокійно і впевнено, демонструючи духовну силу;

- не використовуйте фізичну силу. Нападники застосовують силу лише тоді, коли бачать можливість. Чим агресивніші ви, тим більша ймовірність, що ви опинитеся в ситуації, яка загрожує вашій безпеці та здоров'ю;

- не соромтеся обговорювати такі загрозливі ситуації з кимось, кому довіряєте;

- у разі використання фізичної сили по відношенню до вас звертайтеся до правоохоронних органів;

- звертайтеся до соціальних центрів, де вам готові надати безкоштовну допомогу та прихисток.

Рекомендації для психологів і соціальних працівників для роботи з постраждалими:

- використовуйте активне слухання;

- виявляйте довіру – це допоможе іншій людині зрозуміти, що ви повністю на її боці;

- проявіть емпатію – це допоможе співрозмовнику зрозуміти, що ви за нього переживаєте, співчуваєте йому;

- не звинувачуйте – це допоможе людині зрозуміти, що вона не несе відповідальності за те, що сталося;

- психопросвіта, розбір проявів насильства та методи їх відслідковування. Ознайомте потерпілих з правами асертивності;
- для успішного запобігання та боротьби з насильством необхідно навчати навичкам ефективного спілкування та мирного вирішення конфліктів.

Ці рекомендації допоможуть людям, які потерпають від насилля, уникати конфліктних ситуацій та у разі його виникнення відстоювати свою позицію і захищати себе. Для психологів були розроблені рекомендації щодо правил вислуховування потерпілих та налагодження довірливих стосунків з ними, а згодом сприяння розвитку навичок асертивності у клієнтів.

Висновки

У статті приділено увагу насиллю, з яким може зустрітися сім'я військовослужбовця, внаслідок можливих змін у психоемоційному стані і поведінці людини з бойовим досвідом.

Травматичні події можуть впливати на психоемоційний стан військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, ускладнюючи формування конструктивних стосунків у сім'ї. У таких ситуаціях може виникати напруга між родинами, і психологічної допомоги потребують не лише самі ветерани, а й їхні родини.

Збільшення суб'єктивного рівня насилля з початку повномасштабної війни в Україні підтверджують результати проведеного опитування, де було визначено, що рівень насильства (включаючи психологічне) у сім'ях військових становить 38,1%, а жертвами насильства частіше стають жінки 33,33%. Результати бесід з респондентами, які зустрічались з насиллям, показали, що 23,8% людей помітили збільшення інтенсивності насилля з початку повномасштабної війни.

Також встановлено, що в українських сім'ях можна говорити про насильство як про одну з найбільш поширених соціальних проблем в Україні, адже його зазнавали більше третини респондентів.

Поширення інформації про неприпустимість насильства є одним із можливих способів попередження домашнього насильства. Слід також висвітлити інформацію про можливі шляхи виходу із ситуації, органи, до яких можна звернутися та за яких обставин, а також більш детальну інформацію про саме явище домашнього насильства та його можливі форми. Особливу увагу слід звернути на сексуальне та психологічне насильство – про перше часто говорять неохоче, не як про прояв насильства, тоді як про друге – як соціальну норму.

Було розроблено рекомендації для потерпілих та для психологів. Вони покликані запобігти і зменшити конфліктність у стосунках та їх інтенсивність, закликають звертатись за допомогою до спеціалістів і соціальних співробітників.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленому вивченні зазначеної проблематики; дослідженні та порівнянні даних щодо частоти скоєння насилля серед особистостей, які не перебувають у стосунках з військовими; розробці корекційних та профілактичних програм для військових з метою зниження насилля у сім'ї.

Література

1. Герман, Д. (2015). *Психологічна травма та шляхи до видужання: наслідки насильства – від знуцань у сім'ї до політичного терору*. Львів : Вид-во Старого Лева.
2. Павлиш, С.О. (2010). (Ред.). *Проблема насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування*. С.О. Павлиш (Ред.). Запоріжжя : Вид-во Друкарський світ.

3. Предместніков, О.Г. (2008). *Насильство в сім'ї як злочин: причини, виявлення і розслідування. Тактикопсихологічні основи* (Монографія). Херсон : Вид-во Айлант.
4. Garcia-Moreno, Henrika, J., Ellsberg, M., Heise, L. & Watts, C. (2006). Prevalence of intimate partner violence. Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *Lancet*, 368(9543), 1260–1269. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69523-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69523-8)
5. Marshall, A.D., Panuzio, J., & Taft, C.T. (2005). Intimate partner violence among military veterans and active duty servicemen. *Clinical Psychology Review*, 25(7), 862–876.
6. Plümper, T., & Eric, N. (2006). The unequal burden of war: The effect of armed conflict on the gender gap in life expectancy. *International Organization*, 60(3), 723–754.
7. Saile, R., Neuner, F., Ertl, V., & Catani, C. (2013). Prevalence and predictors of partner violence against women in the aftermath of war: A survey among couples in Northern Uganda. *Social Science & Medicine*, 86(1), 17–25. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.02.046>
8. World Health Organization. (2014). Violence against women. *Intimate partner and sexual violence against women. Intimate partner and sexual violence have serious short- and long-term physical, mental and sexual and reproductive health problems for survivors*. Fact sheet. Geneva, Switzerland : Author. Режим доступу: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/violence-against-women>

References

1. Herman, D. (2015). *Psykhologichna travma ta shliakhy do vyduzhannia: naslidky nasylstva – vid znushchan u simi do politychnoho teroru [Psychological trauma and paths to the point of view: the traces of violence - in the mind of the sim's to political terror]*. Lviv : View of Old Lion [in Ukrainian].
2. Pavlish, S.O. (2010). *Problema nasylstva v ukrainskykh simiakh. Sotsiologichne opytuvannia [The problem of violence in Ukrainian families. Sociological experience]*. S.O. Pavlish (Ed.) Zaporizhzhya : View of Drukarska svit [in Ukrainian].
3. Predmestnikov, O.G. (2008). *Nasylstvo v simi yak zlochyn: prychny, vyavlennia i rozsliduvannia. Taktikopsykhologichni osnovy [Violence in the family as a crime: causes, detection and investigation. Tactico-psychological bases]*. Kherson : Aylant Publishing House [in Ukrainian].
4. Garcia-Moreno, Henrika, J., Ellsberg, M., Heise, L., & Watts, C. (2006). Prevalence of intimate partner violence. Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *Lancet*, 368(9543), 1260–1269. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69523-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69523-8)
5. Marshall, A.D., Panuzio, J., & Taft, C.T. (2005). Intimate partner violence among military veterans and active duty servicemen. *Clinical Psychology Review*, 25(7), 862–876.
6. Plümper, T., & Eric, N. (2006). The unequal burden of war: The effect of armed conflict on the gender gap in life expectancy. *International Organization*, 60(3), 723–754.
7. Saile, R., Neuner, F., Ertl, V., & Catani, C. (2013). Prevalence and predictors of partner violence against women in the aftermath of war: A survey among couples in Northern Uganda. *Social Science & Medicine*, 86(1), 17–25. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.02.046>
8. World Health Organization. (2014). Violence against women. *Intimate partner and sexual violence against women. Intimate partner and sexual violence have serious short- and long-term physical, mental and sexual and reproductive health problems for survivors*. Fact sheet. Geneva, Switzerland : Author. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/violence-against-women>

STUDY OF THE INTENSITY AND TYPES OF VIOLENCE IN THE FAMILIES OF MILITARY SERVICEMEN

Ivan Klymenko

PhD in Psychology, Professor of the Department of Psychology Educational
and Scientific Institute of Psychology and Social Sciences PJSC

Interregional Academy of Personnel Management «MAUP»

2, Frometivska Str., Kyiv, Ukraine, 03039

neffalimm@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3119-7494>

Oleksandr Konev

Master's Degree Student, Specialty "Counseling Psychology",

Faculty of Psychology

National Pedagogical Drahomanov University

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

a.konev.off@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8359-0250>

Abstract

The article analyzes the psychological factors and types of violence, their impact on relationships in servicemen's families. The theoretical analysis of sources shows that the most typical delayed responses to stress are irritability, aggressiveness, nervousness, inability to relax, tremors, increased reactivity, anxiety, apathy, depression and pessimism, sleep disturbances, nightmares, memory loss, poor concentration, preoccupation with memories of war, fear, suspicion, destructive personality changes. The results of a survey of intimate partners of military personnel are presented, and the types of violence they encountered and their subjective intensity are identified. The survey results of violence types in the servicemen families and their subjective level are presented. Intimate partners of servicemen were selected as respondents. Based on the results obtained, interviews were conducted with intimate partners who suffered from violence. The main purpose of the interviews was to determine the probability of an increase in the subjective intensity of violence after the outbreak of a full-scale war in Ukraine. The results. It has been empirically determined that 38.1% of people who have been in a relationship with military personnel have experienced intimate partner violence. It has been established that psychological violence is the most common type of violence (38.1%), and women are more likely to be victims (33.33% of 38.1%). The results of interviews with respondents who have experienced violence showed that 23.8% of people noted an increase in the violence intensity committed against them since the beginning of the full-scale war. Conclusions. It has been established that violence in Ukrainian families is one of the most widespread social problems, as more than a third of respondents have experienced it. Based on the survey and interview data, recommendations for violence prevention were developed. At the same time, the provided recommendations can be used as self-help in situations of committed or possible violence and in cases where the individual does not have the opportunity to seek qualified help.

Keywords: violence, physical violence, psychological violence, economic violence, sexual violence.

Подано 20.11.2022

Рекомендовано до друку 20.12.2022